

דאמר ליה בעל השדה לחוכר, מזלך גרם לכך שיבש הנהר. והראיה לכך, שרק בחלק שלך התייבש הנהר. הילכך אינך יכול לנכות מדמי החכירות, ולכשתרצה להשקות את השדה, **איבעי לך לאתויי**, להביא את המים, **בדוולא**, בדלי.

ק-א

אמר רב פפא: הני תרתי מתניתא קמייתא, שתי המשניות ששנינו בריש פירקין, האחת, מקום שנהגו לעקור יעקור, לקצור יקצור, והכל כמנהג המדינה⁽¹⁸⁾,

והשנית, משנתנו, ששנינו בה, המקבל שדה בית השלחין, יבש המעין ונקצץ האילן, אינו מנכה לו מן חכורו,

משכחת לה, ניתן למצוא את האפשרות להעמידן, **בין במקבל שדה בכברנותא**, שמקבל הפועל על עצמו להעלות סכום קצוב מן התבואה לבעל השדה בתום תקופת החכירות⁽¹⁹⁾, **ובין במקבל שדה בקבלנותא**, באריסות, שנותן מחצה או שלישי מן התבואה לבעל השדה.

אבל המקרים המבוארים במשניות הבאות, **מכאן ואילך**, אי אפשר להעמיד את המקרים בכל האופנים, בין בחכירה ובין בקבלנות, אלא רק באחד מהם. כי המקרים **דאיתא**, שנמצאים באותן משניות, שיתכנו

בקבלנותא, לא יתכנו אלא באריס וליתא, הם לא יתכנו **בכברנותא**. ומאידך, המשניות **דאיתא בכברנותא**, מדברות אך ורק בחוכר, וליתא **בקבלנותא**:

שנינו במשנה: **אם אמר לו המקבל, חכור לי שדה בית השלחין זה, יבש המעין או נקצץ האילן מנכה לו מן חכורו.**

ומקשינן: **ואמאי** מנכה החוכר ממה שהתחייב להעלות לבעל הבית? **לימא** ליה המחכיר: לא התחייבתי לתת שדה שיש בה מעין או אילן, אלא **שמא** [מקום אשר שמו הוא בית השלחין] **בעלמא**, אמרי לך. שכך הוא נקרא, על שם מעין שהיה בו⁽²⁰⁾, אבל לא התחייבתי שיהיה בו מעין.

ואם כן, אם התייבש המעין או נקצץ האילן, אין לחוכר זכות לנכות מחיובו לבעלים, כי השדה עדיין קרויה שדה בית השלחין ושדה האילן.

מי האם **לא תניא**: מוכר שדה האומר **לחכירו: קרקע בשיעור גדול של בית כור עפר אני מוכר לך!** הרי הדין הוא, שאף על פי שאין בו אלא לתך, חצי כור, הגיעו! השדה קנויה ללוקח, ולא אמרינן שהיה זה מקח טעות, משום **שלא מכר לו אלא** שדה אשר **שמא** [הנקראת בשם] בית כור עפר,

19. כי כל מה שיש לו לטעון בקבלנות, יש לו לטעון בחכירות, רש"י

20. בשיטה מקובצת הביא בשם רבינו יהונתן שביאר שאנשים קוראים לשדה בית כור גם אם הוא שוה כשדה של בית כור אף על פי שאין לו גדול של בית כור וכן בשדה שהיה בית כור ונשתדף חלקו לפעמים עדין שמו בית כור,

18. התוספות הוסיפו, דאף על גב שאת הסיפא ששניהם חולקים בקנים אי אפשר להעמידה אלא באריס ולא בחוכר, מכל מקום עיקר המשנה עוסקת בין בחוכר ובין במקבל. וכתב הגר"א שלדעת הרמב"ם דאף בחוכר שניהם מביאין את הקנים, קאי מילתא דרב יוסף על כל המשנה הראשונה.

למרות שאין בה בית כור.

ומוסיפה הגמרא: **והוא, דמתקרי, שאכן קוראים לה בית כור, כי אם אינה נקראת בית כור, בודאי הוי מקח טעות.**

וכן אם אמר לחבירו: **כרמא [כרם] אני מוכר לך, ונתן לו שדה אחרת במקומה, הדין הוא שאף על פי שאין בו עצי גפנים, הניעו ללוקח ואינו מקח טעות.**

וטעמו של דבר, לפי שלא מוכר לו אלא שמא, מקום הנקרא כרם, למרות שאין בה גפנים.

ומוסיפה הגמרא: **והוא דמתקרי כרמא, אבל אם שם המקום אינו כרם, אלא שדה סתם, הוי מקח טעות.**

וכן מוכר שדה, האומר: **פרדס שדה רימונים אני מוכר לך, ונתן לו שדה סתם, הדין הוא, שאף על פי שאין בו רמונים, הניעו ללוקח,**

ולא הוי מקח טעות, לפי שלא מוכר לו אלא שמא, מקום המכונה פרדס.

והוא דמתקרי פרדסא, אבל בלאו הכי הרי זה מקח טעות.

אלמא, מוכח מברייתא זו, אמר ליה, שיכול המוכר לומר ללוקח, שמא בעלמא אמרי לך.

ואם כן, מקשה הגמרא: **הכא נמי, במחכיר, נימא ליה בעל השדה לחוכר: אף על פי שהתחייבתי לתת לך שדה בית השלחין, איני**

חייב להעמיד לך שדה עם מעין, כי שמא בעלמא אמרי לך, ולכן אינך יכול לנכות מדמי החכירות כאשר אין המעין נובע בה.

אמר שמואל: לא קשיא.

הא דמשמע שיכול בעל השדה לומר ללוקח שמא בעלמא אמרי לך, מדובר בזמן דאמר ליה מחכיר לחוכר: הריני מוכר לך שדה בית השלחין זו. שאז יכול המחכיר לפרש דבריו ולומר, לא היה בכוונתי אלא לשדה אשר שמה הוא כך.

ואף על פי שהחוכר הבין מדברין שכוונתו לשדה שיש בתוכה מעין נובע או אילן, אין המחכיר חייב לתת שדה לפי הבנת החוכר אלא הולכים אחר כוונת המחכיר.

אבל הא דקתני במשנתנו, שיכול החוכר לנכות לבעל הבית מחכורו, ואין לבעל השדה זכות לומר לו שמא בעלמא אמרי לך, מדובר בכגון דאמר ליה חוכר למחכיר: שדה בית השלחין זו אני רוצה לחכור ממך.

לפי שבוודאי כוונת החוכר היא לשדה שיש בה מעין, ואין המחכיר יכול לפרש את דברי החוכר ולומר: כוונתך לשדה הקרויה שדה בית השלחין. ולכן על המחכיר לתת לו שדה שיש בה מעין, ואם יתייבש המעין, ינכה לו מחכורו.

ומסביר שמואל את דבריו:

אם אמר ליה מחכיר לחוכר, כך וכך אני מוכר לך, יכול הוא אחר כך לומר, שמא

לפי גדולו, אבל אמר בית כור סתם חייב לתת לו בית כור.

והריטב"א כתב שדווקא אם אמר לו בית כור זה שאפשר לראות שהוא נקרא בית כור שלא

בעלמא אמרי לך.

אך אם אמר ליה חוכר למחכיר שדה פלונית אני רוצה, אין יכול לומר לו שמא בעלמא אמרי לך. לפי שיש ללוקח קפידא, בכך שיתקיים תנאו לקבל שדה כפי שאמר.

רבינא אמר: אידי ואידי, הן הברייתא שהביאה הגמרא, שיכול המוכר לומר שמא בעלמא אמרי לך, והן משנתנו, שמבואר בה שאין המחכיר יכול לומר כן, ומשום כך אם יבש המעין מנכה החוכר משכרו של המחכיר, בשתייהן מדובר בכגון **דאמר ליה מחכיר לחוכר**⁽²¹⁾,

וכשם שמוכר בית כור יכול לומר שמא בעלמא אמרי לך, והמקח חל גם אם אין בו אלא חצי כור, כך גם מחכיר האומר לחוכר, שדה בית השלחין אני מוכר לך, יכול הוא לתת לו שדה ללא מעין, ולומר לו שמא בעלמא אמרי לך,

והא דקתני במשנתנו שהחוכר מנכה למחכיר משכרו, ואין המחכיר יכול לומר לו שמא בעלמא אמרי לך, משום שמתוך דברי

המחכיר משמע שהיה בכוונתו לתת שדה בית השלחין ממש,

כי מדקאמר "שדה זה", מכלל, משמע, דהמחכיר והחוכר קאי בנדה [נמצאים בתוכה] בשעת הסכם החכירות, עסקינן.

ואם כן, מדוע הוסיף המחכיר לומר "בית השלחין", והרי ניכר לכל שהיא שדה עם מעין, ולמה ליה למימר בפירוש שדה בית השלחין.⁽²²⁾

ובהכרח, נתכוין המחכיר לקיים את דברו, דהכי קאמר ליה לחוכר: שדה זו אני מחכיר לך בדקיימא השתא – כמות שהיא עכשיו היא תהיה לך, כשהיא עם מעין.

ולכך אם יבש המעין, אין המחכיר יכול לומר שמא בעלמא אמרי לך, אלא החוכר מנכה לו מחכירותו.

מתניתין:

המקבל שדה מחכירו לעובדה ולטפל בה,

21. שיטת התוספות היא שלדעת רבינא אין חילוק בין אמר מחכיר לחוכר או חוכר למחכיר בשניהם תלוי אם הוא עומד בתוכה או לא, והביאו ראיה מהמשנה העוסקת בחוכר שאמר למחכיר חכור לי שדה בית השלחין זו, ואף על פי כן משמע בגמרא שאין קפידא לחוכר אלא משום שעומד בתוכה, משמע שאילו לא היה בתוכה לא היה קפידא מצד החוכר ויכול המחכיר לומר לו שמא בעלמא אמרי לך, וכן דעת הרא"ש.

22. ברמב"ם [שכירות ח ד] מבואר שהתחייבות היא כתוצאה מכך שאמר "זה" משמע שהתחייב על שדה כזו עם מעין, וכך משמע ברי"ף, אבל בקצות החושן [שכא א] כתב, שמלשון הגמרא נראה שממה שאמר "זה" משמע שהמחכיר נמצא בתוכה, וממה כשהוסיף "בית השלחין" נראה שרוצה להקפיד על כך.

ולחלוק ביבול כאריס, (23) למחצה לשליש ולרביע, והובירה – לא חרש בה המקבל, ולא זרעה, ונעשית שדה בור.

שמין אותה, כמה היתה ראויה לעשות אילו היה מעבדה האריס כראוי, ונותן לו האריס מחצה או שלישי או רביע מהשומא.

לפי **שכך כותב לו האריס לבעל השדה** בשטר האריסות, בשעה שמקבל עליו את האריסות: **אם אוביר, אניחנה שדה בור, ולא אעביר, לא אעבדנה כראוי, אשלם במיטבא,** כפי מה שהיתה ראויה לעשות במיטבה:

גמרא:

ומביאה הגמרא את דבריהם של כמה תנאים, בשאלה כיצד יש לנהוג כאשר אדם מחייב עצמו בשטר, בדבר שאינו מחוייב בו מתקנת חכמים:

רבי מאיר היה דורש את לשון ההדיוט, דהיינו, שהיו האנשים רגילים להוסיף בשטרותיהם דברי התחייבויות שלא כתקנת חכמים, ושאינם חייבים בהם על פי דין. והיה רבי מאיר מתחשב בהם, ופוסק את הדין לפיהם כאילו היו תנאי בית דין.

דתניא בתוספתא [כתובות פרק ד, כמו שמבואר במשנתנו], **רבי מאיר אומר:** המקבל שדה מחבירו לעבוד בה, והובירה, שלא עבד בה ונעשית שדה בור, שמין אותה כמה היא ראויה לעשות, ונותן לו, לפי שכך כותב לו הפועל בשעה שקיבל עליו לעבוד בשדה: **אם אוביר ולא אעביר אשלם במיטבא.**

ומבואר בדברי רבי מאיר, כי למרות שמעיקר הדין אינו חייב לשלם, שהרי אין האריס מחוייב לתת לבעל השדה אלא רק חלק מהפירות ממה שעבד וגידל, בכל זאת, כאן, כיון שהתחייב לו בשטר שישלם אם יוביר, חייב לשלם. (24)

24. הראשונים הקשו מה החידוש בכך שדרש רבי מאיר לשון הדיוט, הרי ברור שכל המתחייב בשטר עליו לקיים את התחייבותו גם אם היתה ההתחייבות ללא סיבה, ופירשו התוספות והרא"ש שרבי מאיר חידש שכיון שהורגלו לכתוב, הרי גם מי שלא כתב, **חייב לשלם כאילו תקנחהו חכמים.**

וכתב הש"ך [מב לו] שהטעם לכך הוא, דמסתמא היתה דעת האריס להתחייב כן, מאחר שכך היה המנהג, אבל אם האריס לא ידע מהמנהג, אינו חייב לשלם, וכן כתב הגר"א [לט].

והרמב"ן והרשב"א תירצו שרבי מאיר דרש את לשון ההדיוטות והוסיף בו משמעות כמו

23. רש"י פירש שהמשנה עוסקת באריס שהוביר את השדה, אבל חוכר שהוביר אין צורך לשום את הפסד של הקרקע, משום שבכל מקרה עליו לתת סכום קצוב של פירות או תבואה לבעלים בתום תקופת החכירות, ואם לא יהיה לו פירות מהשדה החכורה יתן לו פירות מהשוק,

והרמב"ן [קד ב] כתב טעם אחר, דחוכר המוביר את השדה יש לבעל הבית צד ריוח בכך שנחסך ממנו הכחשת הקרקע, ועל בעל הבית לנכות משכרו את הריווח, ולכך לא שייך לומר בחוכר ששמים לו את נזקו. ודווקא באריס אמרינן שעליו לשלם את כל הנזק ואין מפחיתין לו את ריווח כחש הקרקע משום שדרך אריסין לקבל על עצמם לשלם את כל הנזק.

בכתובה: כל אחריות דאית לך, עלי, מן קדמת דנא. כל החובות המוטלים עליך, מלפני הנישואין, יהיו מוטלין עלי, (25) ובכלל זה גם חובות קרבנותיה מלפני הנישואין.

ומוכח שדרש רבי יהודה את הלשון הכתוב בכתובה, וחייב את הבעל בקרבנות שהתחייבה בהם קודם נישואיה, למרות שמעיקר הדין, אין על הבעל חיוב להביא עבורה את הקרבנות שהתחייבה בהם קודם נישואיה.

הלל הזקן היה דורש לשון הדיוט:

דתניא, אנשי אלכסנדריא היו מקדשין את נשותיהם, ובשעת כניסתן לחופה היו באין אנשים אחרים, וחוטפים אותם מהן, ונושאים אותן לנשים,

וכשילדו אותן נשים שנחטפו, ובקשו חכמים לעשות את בניהם ממזרים, משום שנולדו מאשת איש, שהרי אמם נתקדשה

וגם רבי יהודה היה דורש את לשון ההדיוט, כמו שהיו כותבים בשטר הכתובה, ודן אותו כאילו היה תנאי בית דין.

דתניא, רבי יהודה אומר:

א. **אדם שהוא עשיר, ואשתו עניה, הרי אם ילדה אשתו, מביא הבעל קרבן עשיר על אשתו, ואינו יכול לומר מאחר שהיא עניה, אביא עבורה קרבן עני, כפי שהיא היתה מביאה אילו באה היא עצמה להקריבו, לפי שקרבנותיה מוטלים עליו להביאם, והוא עשיר.**

ב. **וכן כל קרבן וקרבן שהיא חייבת מן הדין, כגון קרבן זבה, חטאת ואשם [אבל לא נדרים ונדבות], חייב הבעל להביא למקדש עבורה, ואינו יכול להטיל את הבאת הקרבן על אשתו.**

ואפילו אם חל עליה חיוב הקרבן קודם נישואיה אליו, עליו להביא את קרבנה, לפי **שכך כותב לה,** כך נהגו שכותב הבעל לאשה

קודם הנישואין, ולכן אי אפשר לפרש שכותב לה אחריות על קודם הנישואים, ועל כן גרס רש"י כמו שמוכח בתוספתא בכתובות [פרק ד] שאם גירשה הבעל אינו חייב להביא את קרבנותיה אפילו אם התחייבה בהם קודם הגירושין כיון שכך היא כותבת לו בשובר כתובתה שהיא פוטרת אותו מלשלם לה אחראין דאית לך עלי מקדמת דנא,

ולגירסה זו ביאר הר"ן את דרשת לשון ההדיוט אליבא דרבי יהודה, שהיה אפשר לפרש בכונתה שפוטרת אותו מלתת לה שאר כסות ועונה, אלא שאם נפרש כן אין בכך שום חידוש דפשיטא שהוא פטור מדברים אלו לאחר הגירושין, ומשום כך דרש רבי יהודה שכונתה

שדורשים חכמים את הכתוב, שהיה מקום לפרש את ההתחייבות לשלם במיטבא רק לענין תשלומי פחת הקרקע, ודרש רבי מאיר מכפילות הלשון אם אוביר וגם לא אעביד שהכונה לשלם את כל התבואה שהיתה יכולה לגדול בקרקע

25. זו הגרסא המובאת בגמרא וכך פירשה התוספות ומקורה מברייתא, ולשיטתם הראיה שרבי יהודה דורש לשון הדיוט היא מכך שאף בעל שלא כתב כמאן דכתב דמי.

אבל רש"י מיאן בגירסא זו, וביאר המרדכי [בבא בתרא קלט, סימן תקצו] שדעת רש"י שאין הבעל אחראי לפרוע את חובותיה שחלו עליה

לאדם אחר לפני שנחטפה על ידי אביהם.

אמר להן הלל הזקן, לאותם הנולדים, שחששו שמא הם ממזרים: הביאו לי כתובת אמכם, שמא על ידה אוכל להתירכם מדין ממזרות.

הביאו לו כתובת אמן, ומצא שהיה כתוב בהן: לכשתכנסו לחופה, הוי לי לאינתו.

כלומר שרק בשעת החופה יחולו הקידושין, (26) ולא קודם לכן. וכיון שעל מנת כן נתקדשו, הרי כל עוד לא נכנסו לחופה הרי הן פנויות, ולא עשו את בניהם ממזרים.

ומוכח שדרש הלל את לשון הכתובה כדי להתיר ממזרים.

רבי יהושע בן קרחה היה דורש לשון הדיוט:

דתניא, רבי יהושע בן קרחה אומר: המלוה את חבירו מעות, ורוצה המלוה לקחת משכון על החוב, לא ימשכנו על ידי שליח בית דין, במשכון השוה יותר מחובו,

כיון שכך כתב לו הלוח למלוה בשטר [כאשר היה משיב המלוה את המשכון ללווה, לפרק לזמן מרובה, היו נוהגים

לכתוב שטר על המשכון, וכך היה כותב הלוח למלוה] בשטר המשכון: **תשלומתא דאית לך עלי, התשלום שיהיה עלי לשלם לך, יהיה כל קבל דיכני, (27) באותו שווי של המשכון שמשכנתי לך, והמונח עתה בידי.**

ולכן, אם המשכון יהיה שוה יותר מהחוב, נמצא שיהיה על הלוח לשלם יותר מסכום ההלוואה.

ומשמע שההתחייבות של הלוח בשטר המשכון, מחייבת אותו לשלם יותר מדמי ההלוואה, למרות שמעיקר הדין עליו לשלם רק את חובו, ומוכח שדרש רבי יהושע בן קרחה לשון הדיוט.

ותמהינן: **טעמא דכתב ליה הלוח הכי בשטר, שמתחייב לשלם כשווי המשכון, לפיכך עליו לשלם את ערך המשכון המלא, אפילו אם שוויו עולה על ערך ההלוואה,**

ומשמע, **הא אי לא כתב ליה הלוח הכי, אינו חייב לשלם אלא כשיעור חובו, ואפילו אם נתן לו משכון השוה יותר מחובו והחזיר לו המלוה את המשכון, אינו חייב לשלם כשווי המשכון, משום שהמלווה לא קניא את המשכון, והרי הוא שייך ללווה, ולא מוטל עליו לשלם אלא את חובו.**

לפוטרו מקרבנות שנתחייבה בהם בעודה תחתיו.

26. הר"ן פירש את דרשת לשון ההדיוט לפי הלל, בכך שהיה מקום לבאר את הלשון שכתבו אנשי אלכסנדריא, שכשתכנסו לחופה תהיי נשואה ומעכשיו ארוסה, אלא שאם זו כוונתם, הרי אין בכך כל חידוש ולשם מה הוצרכו לכתוב כן, את זה דרש הלל שכונתם לומר כשתכנסו לחופה תהיי ארוסה.

אבל לדעת התוספות והרא"ש הדרש של הלל היה שאף על פי שלא בדק בכל הכתובות באלכסנדריא שכתוב כן כיון שנהגו לכתוב אף מי שלא כתב על דעת כן קידשה, ועיין רשב"א.

27. לדעת התוספות הראיה שריב"ק דורש לשון הדיוט היא ממה שאמר שכל אדם לא ימשכן יותר מחובו משמע שגם מי שלא כתב אסור לו וזה משום שההתחייבות הזו נעשית כתנאי בית

דאהני כתיבה לגירעון. שאם יפחת המשכון קא-ב מערכו [הנקוב בשטר] בזמן שיהיה בשימוש אצל הלווה, הרי כשיבא המלוה לגבות את חובו, ויתן לו הלוה את אותו המשכון כתשלום עבור החוב, יוכל המלוה לגבות מהלוה את ערך הפחת של המשכון.⁽²⁸⁾

רבי יוסי היה דורש לשון הדיוט:

דתניא, רבי יוסי אומר: במקום שנהגו לעשות את הכתובה כמלוה, שמתחשבים בסכום המופיע בכתובה כאילו היה זה סכום הכתוב בשטר חוב רגיל, וגובה האשה מהבעל את מלוא הסכום שכותב לה הבעל בכתובתה כאילו היה זה שטר מלוה רגיל [והיינו, שכותב הבעל שיחזיר לה את סכום נדונייתה שהכניסה לו, באם יגרשנה, או שתגבה אותה מיורשיו באם ימות בחייה], וגובה האשה ממנו את כל מלוא הסכום הכתוב בכתובה, בשעת גירושין או מיתה, כדרך שבעל חוב נפרע מלוה, ולא אומרים שכתב לה סכום כה גבוה בכתובתה רק כדי לכבדה.

לכן, הדין הוא, שבאותו מקום, גם הבעל, הבא לגבות בשעת נישואין מחמיו את סכום הנדוניה שהבטיח ללתת לבתו, גובה מחמיו, את מלוא הסכום שנתחייב לתת בנדונייתה, כאילו היה זה מלוה, ואין אביה יכול לומר,

והא אמר רבי יוחנן: המלוה מעות את חברו, ומשכנו המלוה ללוה, ולאחר זמן השיב לו המלוה את המשכון, ומת הלוה,

הדין הוא, שאף על פי שנכסי היתומים המיטלטלים אינם משתעבדים לבעל חוב, בכל זאת, כאן, יכול המלוה לשימטו, לגבות את המשכון כנגד חובו, מעל גבי בניו.

כי בשעה שנתן לו הלווה את המשכון בפעם הראשונה, קנה המלוה את המשכון, ונעשה כממונו כיון שהוא עומד לגוביינא, ולפיכך גם כשהשיב המלווה את המשכון ללווה, אין היתומים של הלווה יכולים להימנע מלהחזיר את המשכון או את תמורתו.

ומשמע, שאפילו אם הלווה לא התחייב במפורש בשטר לשלם את ערך המשכון, נעשה המלווה כבעליו של המשכון, ויכול לגבות את ערך המשכון, למרות שהחוב היה פחות משווי המשכון.

ומתצינן: אכן המלוה קונה את המשכון לענין שיוכל לגבות כנגד שוויו, אף ללא התחייבותו של הלווה בשטר,

ומכל מקום יש תועלת למלווה בכך שהלווה מתחייב בפירוש, בשטר, שישלם כשווי המשכון,

של המלווה, שיכול לגבות גם את ערך הפחת של המשכון שנפחת ברשות הלווה, והריטב"א פירש בשם הראב"ד שהכתיבה מועילה ללוה בכך שלא ימשכנו יותר מחובו וכן שלא יגבה ממנו את הפחת של המשכון כשם ששואל פטור מדמי פחת החפץ ששאל.

דין, אבל הר"ן פירש שהיה מקום לבאר שההתחייבות של הלווה היא רק שישלם את החוב רק כיון שזה פשיטא דרש ריב"ק שהכונה לשלם כשווי המשכון.

28. לפירוש רש"י נמצא שהכתיבה היא תועלת